

trainingscentrum kor schippers

Bewoners willen iets... met elkaar

- Over het belang van groepsvorming en 'presentie in community'
bij mensen in kwetsbare omstandigheden -

Mensen bereiken meer in hun leven als zij samen met anderen bezig kunnen zijn met hun ideeën en verlangens. Dit geldt des te meer voor mensen die maatschappelijk in de knel zitten. Sociaal professionals zijn dikwijls eenzijdig gericht op het individuele welbevinden van de burger. We zouden eigenlijk meer aandacht moeten hebben in ons werk voor de mens die opbloeit in groepsverband. Dat kan door iemand uit te nodigen ergens aan mee te doen, maar spannender is of het lukt om iemand uit te nodigen om mensen om zich heen te verzamelen. Eigen groepsvorming dus, van elkaar met elkaar. Dat genereert 'community', verbondenheid. Daarin is nog een wereld te winnen. Het vereist van de professional een soort 'presentie in community'.

Stuiten op verlangens

Net als mijn collega's in andere steden heb ik in mijn werk als buurtpastor in Utrecht relatie's opgebouwd met wijkbewoners. Dat was een geduldig en langdurig proces, het ontvangen van vertrouwen kost aandacht en tijd. Ik luisterde naar wat mensen mij te vertellen hadden. Op een dag vertelde een bewoner mij "Ik wil zo graag iets doen voor de kinderen in de wijk." Anderen zeiden mij "We willen graag elke maand een buurtmaaltijd organiseren." Wat ik ook ooit hoorde was dat wijkbewoners wilden dat het buurthuis in de buurt open bleef. Iemand anders opperde dat hij eigenlijk een plaatselijke voedselbank zou willen beginnen. Kinderen zeiden "We willen hier een voetbalkooi." Jongeren wilden een inlooplek, vrouwen wilden een vrouwengroep starten. Buurtvaders wilden ook een plek. Iemand anders wilde een buurtkrantje beginnen. Ook verzochtte iemand ooit eens: "Ik wil zo graag eens een dagje uit, maar ik weet niet goed hoe." Allemaal voorbeelden waarin ik mensen een verlangen hoorde verwoorden. Een verlangen naar iets concreets, een verlangen om iets voor elkaar te krijgen. Het waren geen bevestigingen op een achternamiddag, het waren reële verlangens, mensen wilden dit echt.

Ik merkte dat ik als werker graag recht deed aan deze verlangens. Door er nog eens op door te vragen. Door ze niet meteen als irreëel weg te wuiven, hoewel ik bij het horen ervan onmiddellijk een spanning in mij voelde opkomen of het geuite verlangen ooit realiseerbaar zou zijn. Ik was er vrij zeker van dat de mensen het in al deze gevallen niet in hun eentje voor elkaar zouden krijgen. Als ik besloten had om ze te helpen, dan hadden we het ook niet met z'n tweeën voor elkaar gekregen. We zouden zeker met te weinig geweest zijn. We zouden stuiten op elkaars onvermijdelijke grenzen en er zou iets onvervuld blijven. Ik beleef het als belangrijk deel van ons werk om ruimte te bieden aan verlangens van mensen die aanvoelen als onvervulbaar. Hoe daarmee in het reine komen?

Het belang van groepsvorming

Maar in het bestek van deze tekst gaat het me om iets anders. In het optrekken met mensen die hun verlangens uitten, kon er vaak ook nog een andere weg geopend worden dan alleen met zijn tweeën blijven. Vanuit de impasse ['het lege moment'] van het niet-weten, waarin de spanning bleef staan of er recht gedaan kon worden aan deze verlangens, kwam aan het licht dat deze mensen eigenlijk allemaal belang hadden bij groepsvorming, bij het vinden van een paar anderen om hen heen, waarmee zij hun ideeën konden delen en verder brengen. Ze konden dit alleen niet altijd zelf bedenken. Ze kwamen er niet op, of ze hielden het niet voor mogelijk. Daarom deed ik hen vanuit mijn ervaring vaak de suggestie: 'Als je er een paar andere mensen bij vindt, die hetzelfde willen als jij, zou je het dan zien zitten?' Dat zou hen enorm kunnen helpen. Maar de stap daartoe komt niet altijd uit de mensen zelf en ik heb het belang ervan zelf ook pas van lieverlee ontdekt.

In de jaren zeventig en tachtig kenden wij het buurtopbouwwerk, dat ook gericht was op groepswerk. De vraag is wel of het groepswerk in die periode niet teveel een aanbod was van de werker in plaats van een initiatief van de bewoner. Niettemin ben ik er van overtuigd dat van daaruit de uitnodiging klonk aan wijkbewoners om ergens aan mee te doen, en om mensen op elkaar te betrekken. Mijn beeld is dat het wijkopbouwwerkers destijds toegestaan werd om langdurig met bewonersgroepen op te trekken. Ik heb vaak de indruk dat dat in het huidige tijdvak van vernieuwd welzijn niet meer zo aan de orde is.

Sociaal makelaars wordt aangemoedigd om mensen aan elkaar te verbinden, maar om vervolgens toch zo gauw mogelijk weer een terugtrekkende beweging te maken. Langdurig optrekken met bewonersgroepen zou de mensen teveel laten leunen op de werker. Het lijkt mij inderdaad niet verkeerd om daar op te letten. Maar van de weeromstuit lijkt het er nu op dat sociaal makelaars huiverig geworden zijn in het ondersteunen van groepsvorming. Terwijl ik denk dat het in het belang is van wijkbewoners om hen zo veel mogelijk te ondersteunen in het vinden van en verbinden aan elkaar, en dat sociaal professionals zich daarop moeten toeleggen. Niet kortstondig, maar trouw en betrouwbaar, met aandacht voor de vraag: Hoe doen we het begeleiden van onderlinge verbinding en groepsvorming zodanig dat de werker niet in het centrum

komt, en mensen eigenaar blijven over het groepsproces? Dat is de grote uitdaging van deze tijd. Hoe doe je dat?

Met elkaar beginnen

De start van een groep is cruciaal. In de voorbeelden die ik noemde, trof ik soms al een groepje. Dat was veel waard. Als mensen anderen of elkaar aandroegen vanuit hun eigen omgeving, dan zag ik daaraan dat er eigenaarschap ontstond over de start en samenstelling van de groep. Ik leerde daarvan hoe waardevol het is dat mensen zelf hun maatjes en medestanders kiezen. Als ik zelf als werker een groep ga samenstellen, stelt dat onmiddellijk het eigenaarschap van de groep onder druk. Van wie is dan de groep? Van mij, ik ben er mee begonnen, ik heb bepaald dat het zo goed is. Maar het commitment van de groepsleden met elkaar moet dan nog op gang komen. Als mensen zelf hun eigen groep samenstellen, is het fundament steviger. Zij bepalen dan zelf dat het zo goed is. Het groepsproces staat dan al met 2-0 voor.

Verborgene verbondenheid

Ik heb vaak een groep zien groeien. Met een naam en met terugkerende bijeenkomsten. Het kwam ook voor dat er al een bepaalde groepsvorming was, een vorm van verbondenheid. Voor mij als werker was dit op voorhand niet altijd goed te zien. Ik trof het pas ter plaatse aan. Het was dus een voor mij totdantoe verborgene verbondenheid van mensen met elkaar: een vriendengroep, een supportersgroep, bewoners uit één straatje of één buurtje of één flat. Het is waardevol om dat aan te treffen.

Een collega van mij had ook een mooi voorbeeld. Zij bezocht een vrouw uit de wijk, die zij had leren kennen als gastvrouw in de leeszaal in de wijk. Haar zoon was plotseling overleden bij een auto-ongeluk. Onmetelijk verdriet. Rondom de rouwende moeder trof mijn collega een groep buurvrouwen, ze hadden de hele nacht bij haar gewaakt. En ook bleken er buurjongens te zijn, vrienden van de overleden zoon, die met moeder meegingen naar de politie en het slachtoffer, hun vriend, hebben geïdentificeerd. Mijn collega wist hoe eenzaam de moeder zich vaak voelde en was blij dat de buurvrouwen er waren en dat er steeds bezoek was. Mijn collega was ook onder de indruk van de vriendengroep. Dat ze er waren, dat ze elkaar belden en elkaar vertelden dat ze er moesten zijn. De moeder en de beste vriend van de overledene werden door hen getroost. De vrienden vertelden elkaar verhalen over vroeger. Ze besloten allemaal mee te betalen toen bleek dat de overlijdensverzekering ontoereikend was. Mijn collega speelde een bijzondere en verbindende rol in het proces van afscheid en uitvaart. Ze ging daarbij nauwgezet af op wie er waren rondom de rouwende moeder. Ze kreeg van hen de rol, de legitimiteit en positie als voorganger.

In dit voorbeeld komen verschillende communities aan het licht. Van de ene wist de buurtpastor het bestaan niet, over de andere was ze verbaasd, op weer een andere kreeg ze een andere kijk. Zo wist ze niet dat de jongens van toen elkaar nog vaak zien; ze

ontdekte dat in dit crisismoment een aantal vrijwilligers van de leeszaal een community vormde. De buurtpastor had niet gedacht dat de getroffen vrouw zo veel kringen van mensen om zich heen had.

Door zo'n crisis komt een 'verborgen omgeving' in het zicht. De collega ziet dat doordat zij meermaals langs komt, zich voegt in het ritme van de aanwezigen en oplettend observeert.

'Presentie in community'

Hoe geven wij als sociaal professionals gestalte aan presentie in community? Met andere woorden: hoe geven wij ruimte aan verbinding en aan meer of minder verborgen community tussen mensen? Ik zie mijn collega de verbondenheid die zij aantrof in hoge mate respecteren, ze loopt niemand voor de voeten; ze is opmerkzaam voor spontane inbreng vanuit de groepen die er zijn. Ze is in staat om vragen te stellen, zonder direct in te vullen: op het moment dat het tijdens de uitvaart niet duidelijk is wat er met de rozen bij de kist moet gebeuren, stelt ze allen de vraag "Wat doen we met de rozen?" Dat is een vorm van regie gunnen aan degenen om wie het gaat. Ze laat open wat het antwoord zal worden, en daardoor kan er creativiteit stromen. Daardoor wordt de plechtigheid van iedereen. Haar werkwijze en attitude creëert volwaardigheid. Door niet heel dominant de regie te pakken en te sturen kan er juist veel gebeuren. Ze wil niet nadrukkelijk op de voorgrond staan. Maar ze is wel enorm belangrijk in haar leidersrol. Al met al zouden we dit "laag-regisserend leiderschap" kunnen noemen. Het is een vorm van leiderschap die ruimte laat aan de gezamenlijke regie vanuit de groep.

Een woord dat daar recht aan doet en nu weer voorbij komt is eigenaarschap. Kunnen wij als professionals het eigenaarschap van het verlangen, het idee, de groep of het groepsproces overlaten aan de mensen om wie het ons gaat? Het doel daarvan is het respecteren van de volwaardigheid van de deelnemers uit de groep. Het is daarbij een wezenlijk verschil of de mensen met wie wij professioneel optrekken mee mogen doen met ons of dat wij mee doen met hen. Dat is toch eigenlijk een soort omkering en dat vergt het een en ander van de professional. Het vergt een afzien van een nadrukkelijke voorgrondpositie. En het vergt ook een vorm van professionele reflectie over je eigen werk. Omdat het niet zo gebruikelijk is en niet zo makkelijk. Door werkervaringsverhalen op te schrijven en te delen met collega's kom ik tot nieuwe inzichten over de bewoners of over wat het contact met mij doet, en wat ik in een volgend contact (anders) zou kunnen doen. Door in te zoomen krijgt de bewoner een gezicht. Dat levert soms een schok op en soms een verrassing; kan ik dat ontvangen en verwerken?

Door middel van het uitwisselen van praktijkervaringsverhalen kom ik op het spoor van wat er voor presentie toe doet voor wijkbewoners én wat het met mij zelf doet. Ik neem mezelf mee in het werk, ik ben zelf in het geding. Mijn 'worstelingen' vragen om aandacht: 'Dit is wat er is en wat het met mij doet.' Dat daar aandacht voor mag zijn verkleint mijn afbrandrisico, vergroot mijn arbeidsvreugde en de intrinsieke motivatie om dit werk zó te doen.

Ik zie dat diverse collega's momenteel in het werkveld bezig zijn met de poging om present aanwezig te zijn bij wijkbewoners, o.a. via de ABCD-methode (Asset Based Community Development). Dat is een spannend en leerzaam proces. Ik ben er van overtuigd dat ieder die op dat spoor bezig is op vergelijkbare vragen en reflectie's stuit als in dit artikel beschreven. Ook voor hen geldt de vraag: Hoe kunnen zij ondersteunend aan community present zijn?

Het belang voor mensen in kwetsbare omstandigheden

In alle praktijkvoorbeelden die ik noemde is mij gaandeweg gebleken dat het in het belang van deze wijkbewoners was dat zij er niet alleen voor stonden met hun idee of verlangen. Dat er zich een groep ging vormen. Die groep bracht hen iets. Ik zag hoe waardevol het was als iemand met een paar anderen bijeen kwam om met elkaar te overleggen. Naar de groepsleden zelf toe leverde dat een publiek op voor elkaar: mensen gingen naar elkaar en elkaars ideeën luisteren. Er werden plannen gesmeed die vernuftiger waren dan iemand in zijn eentje kon bedenken. Groepen kregen vaak een naam, en als je daarbij hoorde, dan had dat betekenis voor iemands eigenwaarde. Als er afspraken werden gemaakt, ontstond er stevigheid die niet alleen van één iemand meer afhing. Stevigheid die ook bestand was tegen onenigheid en onderlinge strijd. Een commitment aan elkaar kon tot enorme resultaten leiden: alle hierboven genoemde voorbeelden zijn dankzij de kracht van een groep realiteit geworden. En naast de concrete, doelgerichte resultaten waren er ook de procesresultaten: mensen hoorden ergens bij, ontleenden eer en waardigheid aan het behoren tot een groep. En ook het samen incasseren van tegenslagen en teleurstelling was van grote waarde. Het is goed te bedenken dat het hier gaat om mensen wier leven en levensomstandigheden kwetsbaar zijn en bol staan van de tegenslag en teleurstelling.

Daarom is groepsvorming en community-building in het belang van wijkbewoners. En daarom is het ook in hun belang dat sociaal professionals werken aan 'presentie in community'.

Titus Schlatmann,
begeleider/coach TrainingcentrumKorSchippers [TCKS];
buurtpastor in Kanaleneiland, Utrecht.

Copyrights van deze concepttekst: TCKS